

Recenze

Rozvoj verbálního chování

Monika Ptáčková

BARBERA, Mary Lynch a Tracy RASMUSSEN. *Rozvoj verbálního chování: jak učit děti s autismem a jinými neurovývojovými poruchami*. Přeložili Helena VAĐUROVÁ a Vladimír VAĐURA. Brno: Masarykova univerzita, 2018. ISBN 978-80-210-9212-9.

Publikace *Rozvoj verbálního chování* je založena na v současnosti velmi se rozvíjejícím přístupu (nejen) k osobám s poruchami autistického spektra, kterým je aplikovaná behaviorální analýza (ABA). Jedná se o přístup postavený na principech psychologa B. F. Skinnera, jehož předmětem je lidské chování a možnosti jeho ovlivňování prostřednictvím analýzy jeho příčin a důsledků. K tomuto přístupu vzniklo zejména v posledním desetiletí mnoho odborných statí i laických textů určených pro širší veřejnost (dále např. Knapp a Turnbull, 2017¹ nebo Hinds a Hinds, 2014²). Kniha *Rozvoj verbálního chování* stojí na pomezí těchto dvou kategorií, neboť je určena jak odborné, tak laické veřejnosti. Jedná se o první tištěnou knihu autorky jinak velmi aktivní spíše v oblasti publikování článků a online kurzů určených převážně pro rodiče a pečovatele starající se o osoby s PAS. Kniha byla přeložena do několika jazyků.

Jak název napovídá, autorka Mary Lynch Barbera se v knize *Rozvoj verbálního chování: Jak učit děti s autismem a jinými neurovývojovými poruchami* (v angl. originále *The Verbal Behavior Approach: How to Teach Children with Autism and Related Disabilities*) zaměřuje zejména na jednu složku chování, kterou je verbální komunikace. Přes současný rozvoj problematiky aplikované behaviorální analýzy v našem prostředí je zatím kniha jednou z mála publikací na toto téma dostupných v českém jazyce. Mezi

¹ KNAPP, Julie a Carolline TURNBULL. *A complete ABA curriculum for individuals on the autism spectrum with a developmental age of 1–4 years* [online]. [cit. 2020-06-09]. ISSN edseul.TheBritishLib.

² HINDS, Marcia a Ryan HINDS. *I Know You're In There: Winning Our War Against Autism*. Hindsight Press, 2014. ISBN 978-0996103909.

podobně zaměřené knihy můžeme zařadit např. více populárně-naučnou publikaci *Make a Wish for Me* autorky L.A. Chergey (2015)³, která je rovněž výpovědí matky o přístupu k dětem s PAS a o využití behaviorální analýzy. Tato kniha nicméně do češtiny přeložena nebyla. Kniha M. L. Barbera v sobě sice také skrývá osobní výpověď matky, ale zároveň i odborný text obsahující vysvětlení prvků rozvoje verbálního chování. Životní role matky a behaviorální analytičky autorka přenáší do textu velmi rovnoměrně, a tak může být kniha užitečná nejen odborníkům pracujícím s dětmi s PAS a jinými neurovývojovými poruchami, ale také rodičům a dalším laikům starajícím se o děti s obtížemi v komunikačním chování.

179 stran textu je rozčleněno do 12 kapitol, ve kterých autorka seznamuje čtenáře se základními prvky ABA souvisejícími s verbálním chováním, vysvětluje termíny využívané v behaviorální analýze a na konkrétních příkladech demonstruje správnou i špatnou aplikaci jednotlivých technik s vysvětlením její ne/vhodnosti vzhledem k dalším možným souvislostem. Text může být vnímán jako jakási příručka, která čtenáře provede v začátcích aplikování prvků rozvoje verbálního chování u konkrétního dítěte/děti. Hlavní myšlenkou knihy je tedy seznámit čtenáře se základními prvky rozvoje verbálního chování a skrze praktické příklady upozornit na možnosti jejich využití i některá rizika. Asi největší pozornost je přitom věnována chování rodiče/pečovatele/odborníka, skrze které je možné ovlivňovat projevy dítěte, podněcovat rozvoj verbální komunikace i potlačovat nežádoucí projevy v chování.

První dvě kapitoly knihy představují vhled do základních principů ABA přístupu, včetně krátkého popisu jedné z klíčových oblastí, kterou je modifikace nežádoucího chování. Ve třetí kapitole se autorka věnuje hodnocení schopností dítěte a zdůrazňuje důležitost tohoto kroku pro správné nastavení všech dalších fází práce na rozvoji jeho verbálního chování. V rámci hodnocení verbálních schopností autorka rozčleňuje expresivní řeč v souladu s ABA přístupem dle funkce verbálního projevu na mandy (žádosti), takty (pojmenování), echoické reakce (opakování) a intraverbální chování (odpovědi). Jedná se o inspirativní pohled na diagnostiku, který mimo jiné přináší i možnosti záznamu a kvantifikace projevů chování, což může být v mnoha případech velice užitečné. Další kapitoly se věnují posílení a rozvoji jednotlivých prvků verbálního chování. Asi největší pozornost je přitom věnována tzv. mandům, tedy schopnosti o něco žádat.

Přesto, že kniha nese v názvu slovo verbální, Barbera zmiňuje i možnosti práce s dětmi, které se zatím verbálně nijak neprojevují – v knize jsou uvedeny možnosti alternativní a augmentativní komunikace, a to jak prvků statických (obrázková komunikace), tak prvků dynamických (znaky). Nejen mnozí logopedi, ale i speciální pedagogové, učitelé a rodiče velmi ocení tento stručný náhled na mnohdy opomíjenou oblast komunikace. V desáté kapitole autorka radí s procesem zavádění uvedených postupů do praxe. Zde zdůrazňuje zejména význam trpělivosti a důslednosti a popisuje konkrétní

³ CHERGEY, LeeAndra. *Make a Wish for Me: A Family's Recovery from Autism*. She Writes Press, 2015. ISBN 978-1631528286.

ní příklad rozdělení nácviku verbálního chování do několika na sebe navazujících fází. V předposlední kapitole se autorka krátce zmiňuje o možnostech využití aplikované behaviorální analýzy a popisovaných komunikačních schopností k nácviku sebeobslužných dovedností, jako je používání toalety. Závěrečnou kapitolou autorka předává své rodičovské zkušenosti s autismem. Tuto kapitolu považují za velký zdroj podpory pro rodiče a inspirace pro odborníky věnující se dětem s poruchami autistického spektra. Za poslední kapitolou následuje slovníček pojmů, který ocení zejména čtenáři z řad rodičů a dalších laiků bez zkušeností s tématem, několik příloh užitečných pro praktickou aplikaci zmíněných metod a seznam užitečných odkazů týkajících se autismu, dětského vývoje a aplikované behaviorální analýzy.

Autorka vychází nejvíce ze svých vlastních zkušeností ukotvených v teoretickém rámci ABA přístupu. Kniha je vzhledem k používaným příkladům velmi konkrétní a srozumitelná, některé pasáže ale mohou až postrádat určitou míru zobecnění a vyvolávat dojem použitelnosti daného postupu pouze v jedné konkrétně popsané situaci. V knize je použita adekvátní odborná terminologie, která je na konci knihy přehledně vysvětlena, nejedná se však o odbornou publikaci prezentující závěry výzkumného šetření, spíše jde o stat' prezentující příklady dobré praxe s komentářem a vysvětlením odbornice na danou problematiku. Tento výklad základních prvků aplikované behaviorální analýzy s velkým množstvím praktických příkladů může sloužit odborníkům se zájmem o oblast verbálního chování v aplikované behaviorální analýze jako dobrý odrazový můstek při sběru informací – čerpat z ní mohou speciální pedagogové, pracovníci v sociálních službách, učitelé, logopedii, ale i mnoho dalších odborníků. A přesto, že budou muset k hlubšímu studiu využít další zdroje, najdou zde velice cennou autentickou výpověď matky, která čtenářům nabízí nejen své postupně získané odborné znalosti, ale hlavně svou osobní zkušenost, která je v odborné literatuře spíše vzácností.

Kontakt:

Mgr. Monika Ptáčková
Univerzita Palackého v Olomouci
Žižkovo nám. 5, 771 40 Olomouc
e-mail: monika.ptackova01@upol.cz